

Sygn. akt II UK 266/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 marca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Halina Kiryło

Protokolant Ewa Wolna
w sprawie z odwołania G. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 18 marca 2010 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 31 marca 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 31 marca 2009 r. oddalił apelację G. B. od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we W. z dnia 9 maja 2008 r. Wyrokiem tym Sąd

Okręgowy oddalił odwołanie ubezpieczonej od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w T. z dnia 23 października 2007 r. odmawiającej prawa do emerytury nauczycielskiej, stwierdzając, że nie spełnia ona jednego z warunków tego prawa, a mianowicie, nie legitymuje się trzydziestoletnim okresem zatrudnienia.

W pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, z których wynika, że ubezpieczona, urodzona 28 sierpnia 1959 r., złożyła wniosek o przyznanie jej prawa do emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 96, poz. 674 ze zm.). G. B. ma wymagany okres pracy w szczególnym charakterze (pracy nauczycielskiej) – 20 lat, nie przystąpiła do otwartego funduszu emerytalnego i rozwiązała na swój wniosek stosunek pracy ze Szkołą Podstawową nr 1 w R. w dniu 31 sierpnia 2007 r. Sąd Apelacyjny za Sądem Okręgowym przyjął, że spór dotyczy tego czy ubezpieczona legitymuje się wymaganym trzydziestoletnim okresem zatrudnienia wskazanym w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. Organ rentowy nie uwzględnił bowiem okresu pobierania renty inwalidzkiej od 9 maja 1998 r. do 31 sierpnia 1999 r., w którym ubezpieczona jednocześnie nie wykonywała pracy z powodu opieki na dwojgiem dzieci (urodzonymi kolejno 17 stycznia 1987 r. i 3 stycznia 1988 r.), a bez tego okresu jej ogólny staż ubezpieczeniowy wynosi 27 lat, 4 miesiące i 1 dzień. Sąd Apelacyjny zaakceptował również ocenę prawną Sądu Okręgowego, że ani okres pobierania renty, ani okres przerwy w zatrudnieniu spowodowany koniecznością opieki nad dzieckiem do lat 4 przypadający w okresie pobierania renty nie może być wliczony – jako okres nieskładkowy - do okresu zatrudnienia wynikającego z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. Dokonując interpretacji przepisu art. 7 pkt 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U.z 2009 r. Nr 153, poz. 1227), Sąd drugiej instancji zaakceptował stanowisko wyrażone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 sierpnia 2005 r., I UK 347/04 (OSNP 2006 nr 13 – 14, poz. 220), z którego wynika, że okres sprawowania opieki nad dzieckiem do lat 4, przypadający w czasie korzystania z prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, nie jest okresem nieskładkowym w rozumieniu art. 7 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku skarżąca zarzuciła naruszenie art. 88 Karty Nauczyciela oraz art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS – poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie i z tego względu wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, w tym kosztach zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

W uzasadnieniu skargi ubezpieczona nie zgodziła się z przedstawioną przez Sąd Apelacyjny oceną prawną. Stwierdziła, że wymienione w art. 6 i 7 ustawy o emeryturach i rentach z FUS okresy składkowe i nieskładkowe nie wymieniają okresów pobierania zasiłku chorobowego, okresów pobierania renty inwalidzkiej czy okresów przebywania na urlopie dla poratowania zdrowia, ale ich uwzględnienie w okresach nieskładkowych utrwaliło się w praktyce sądowej, popartej stanowiskiem doktryny. Zdaniem skarżącej, w niniejszej sprawie ma zastosowanie art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, stosownie do treści art. 46 ust. 1 tej ustawy, z którego wynika, że prawo do emerytury na warunkach określonych w art. 29, 32, 33 i 39 przysługuje również ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r. Ponadto art. 86 Karty Nauczyciela wskazuje, że nauczyciel oraz członek jego rodziny mają prawo do zaopatrzenia emerytalnego określonego w przepisach o emeryturach i rentach z FUS, z uwzględnieniem przepisów ustawy, z tym, że nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze. Dalej skarżąca wywiodła, że art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS wszedł w życie od 1 lipca 2004 r., a przedtem kwestia zaliczalności okresów niewykonywania pracy była sporna, bowiem obowiązujące przepisy nie regulowały tej kwestii w sposób dostatecznie jasny. Natomiast Sąd Najwyższy wielokrotnie prezentował stanowisko, że do okresu pracy w szczególnym charakterze wlicza się okresy nieobecności w pracy spowodowane czasową niezdolnością do pracy, okresy nieobecności z powodu przebywania na urlopie macierzyńskim i urlopie dla poratowania zdrowia przypadające przed 1 lipca 2004 r. (tak: w wyrokach z dnia 30 lipca 2003 r., II UK 323/02, OSNP 2004 nr 11, poz. 197, z dnia 5 maja 2005r., II UK 215/04, OSNP 2005r. nr 22, poz. 360) z dnia 5 maja 2005 r., II UK 219/04, OSNP 2005 r. nr 22, poz. 361). Z tych przyczyn, w ocenie skarżącej, nie można zgodzić

się z twierdzeniem, że nieujęcie okresu renty inwalidzkiej w art. 6 i 7 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wyklucza możliwość zaliczenia tego okresu do okresu składkowego i nieskładkowego. Podobnie niejasna jest kwestia możliwości zaliczenia okresu niewykonywania pracy z powodu sprawowania opieki nad dzieckiem do lat 4 w sytuacji, kiedy zbiega się on z okresem pobierania renty. Zdaniem skarżącej, nie ma przepisu, który wskazywałby, jak potraktować taki okres, a Sąd Najwyższy rozpatrywał tę kwestię tylko w jednym orzeczeniu, w wyroku z dnia 23 sierpnia 2005 r., I UK 347/04, i stanowisko w nim wyrażone nie ma mocy zasady prawnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zawiera uzasadnionych podstaw. Przepis art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela stanowi odrębną regulację w stosunku do art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, stanowiąc własne przesłanki nabycia tego prawa. Zgodnie z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. Art. 86 Karty Nauczyciela, w myśl którego nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze, chociaż zawiera pojęcie znane przepisom ustawy o emeryturach i rentach z FUS „praca w szczególnym charakterze,” nie stanowi odesłania do przepisów tej ustawy. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 lipca 2003r., w sprawie II UK 323/02 (OSNP 2004r. nr 11, poz. 197) wskazał, że po wejściu w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS wyraźnie zarysowują się dwa odrębne systemy emerytalne nauczycieli, wywodzące się z potraktowania pracy nauczycielskiej jako zatrudnienie w szczególnym charakterze: pierwszy, związany z wykonywaniem pracy w szczególnym charakterze określonej w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U.

Nr 8, poz. 43 ze zm.) w związku z art. 32 i 46 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. i drugi, w którym warunki emerytalne regulowane są przepisami odrębnymi. Jedyne powiązanie, jakie zachodzi pomiędzy tymi regulacjami, to konieczność uwzględnienia dorobku judykatury dotyczącego wykładni art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS z uwagi na to, że przepisy Karty Nauczyciela nie definiują pojęć użytych w art. 88 ust. 1 tej ustawy. Przepis art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela z mocy art. 32 ust. 5 i art. 47 ustawy o emeryturach i rentach z FUS należy do systemu emerytalnego i do interpretacji użytych w nim zwrotów - "okres zatrudnienia" i "wykonywanie pracy w szczególnym charakterze" - stosuje się definicje obowiązujące w tym systemie (tak w przywołanych w skardze wyrokach Sądu Najwyższego: z dnia 5 maja 2005 r., w sprawie II UK 219/04, z dnia 5 maja 2005 r., w sprawie II UK 215/04).

Powoływanie się w zarzutach kasacyjnych na naruszenie art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie znajduje w przedmiotowej sprawie żadnego uzasadnienia. Przede wszystkim należy odróżnić kwestię tzw. ogólnego stażu pracy, który w przypadku ubiegania się o emeryturę na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela musi wynosić 30 lat, od okresu pracy w szczególnym charakterze wymaganym w wymiarze 20 lat. Odwoływało się do wykładni, przy ustalaniu prawa do emerytury nauczycielskiej z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, przepisu art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS dotyczy wyłącznie okresu pracy w szczególnym charakterze (nauczycielskiej), natomiast przy ogólnym stażu pracy mają na tej samej zasadzie zastosowanie przepisy ustawy o emeryturach i rentach z FUS dotyczące okresów składkowych, nieskładkowych i uzupełniających, wymienione w art. 6, 7, 10 ust. 1 i art. 10a tej ustawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2002 r., II UKN 337/01, OSNAPiUS 2004 nr 1, poz. 8). W niniejszej sprawie nie ma sporu co do tego, że ubezpieczona spełnia warunek posiadania wymaganego okresu pracy w szczególnym charakterze (nauczycielskiej), kwestionowany jest natomiast trzydziestoletni okres zatrudnienia (ogólny staż pracy), a konkretnie możliwość zaliczenia ubezpieczonej - jako okresu nieskładkowego - okresu sprawowania opieki nad dzieckiem (art. 7 pkt 5 lit. a) w czasie pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy. Okres nieskładkowy (podobnie jak okres składkowy) i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze to dwie odrębne kategorie prawne i

dlatego dla wykładni art. 7 pkt 5 lit. a ustawy emeryturach i rentach z FUS bezużyteczna jest interpretacja uregulowania określającego pracę w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze wynikającego z przepisu art. 32 tej ustawy. Powołane przez skarżącą orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 30 lipca 2003 r., II UK 323/02, z dnia 5 maja 2005r., II UK 215/04 oraz z dnia 5 maja 2005 r., II UK 219/04 dotyczą właśnie wliczania do okresów pracy w szczególnych warunkach okresów nieobecności w pracy spowodowanej niezdolnością do pracy, macierzyństwem czy urlopem dla poratowania zdrowia. Co więcej, dotyczą one uprzedniego brzmienia art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, sprzed zmiany dokonanej ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 121, poz. 1264), kiedy to dodany został do tego przepisu ust. 1a, który zdezaktualizował wyrażone w tych orzeczeniach poglądy (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2007 r., III UK 51/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 328, z dnia 27 sierpnia 2008 r., II PK 2/08, LEX nr 523531).

Powołane zatem w skardze argumenty nie mogą podważyć stanowiska przedstawionego w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 sierpnia 2005 r., I UK 347/04, które podzielone zostało przez Sądy obu instancji. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę akceptuje wyrażoną w nim argumentację. W szczególności trafny jest pogląd, że okresy nieskładkowe mogą przypadać w okresie pobierania renty, jeżeli nie wyłączają tego przepisy określające te okresy. Wyłączenia takie wymienione są w trzech punktach - 5, 6 i 7 art. 7. W punkcie 5 wymienione zostały "przypadające przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty okresy urlopu wychowawczego, urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie przepisów w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących opiekujących się małymi dziećmi, innych udzielonych w tym celu urlopów bezpłatnych oraz okresy niewykonywania pracy - z powodu opieki nad dzieckiem: a) w wieku do lat 4 - w granicach do 3 lat na każde dziecko oraz łącznie - bez względu na liczbę dzieci - do 6 lat, b) na które ze względu na jego stan fizyczny, psychiczny lub psychofizyczny przysługuje zasiłek pielęgnacyjny - dodatkowo w granicach do 3 lat na każde dziecko". W punktach 6 i 7 wymienione są przypadające przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty okresy

sprawowania opieki nad członkami rodziny niezdolnymi do samodzielnej egzystencji. Sformułowanie zamieszczone w początkowej części tych przepisów w żaden sposób nie uprawnia do wniosku, że chodzi o okresy przypadające przed przyznaniem prawa do świadczenia, o które zainteresowany aktualnie się ubiega. Jest bowiem oczywiste, że wszystkie okresy zarówno składkowe jak i nieskładkowe, niezbędne do spełnienia warunku posiadania wymaganego okresu uprawniającego do emerytury lub renty, muszą przypadać przed przyznaniem tego prawa. Wynika to z treści art. 100 ust. 1, który stanowi, że prawo do świadczeń powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków do przyznania tego prawa. Wszystkie okresy wymagane do nabycia prawa do emerytury ubiegający się o to świadczenie powinien wykazać we wniosku, a więc siłą rzeczy przypadają one przed przyznaniem prawa. Zastrzeżenie, że określone okresy muszą przypadać przed przyznaniem prawa do świadczenia jest zbyteczne i nie występuje ono w pozostałych punktach art. 7. Warunek określony w punktach 5-7 warunek posiadania okresu opieki nad dzieckiem lub innym członkiem rodziny przed przyznaniem prawa do emerytury lub renty oznacza, że okresy przypadające po przyznaniu jednego z tych świadczeń, z którego uprawniony korzystał przed ubieganiem się o prawo do kolejnego świadczenia, nie są okresami nieskładkowymi. Okres sprawowania opieki nad dzieckiem do lat 4 przypadający w czasie korzystania z prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy nie jest więc okresem nieskładkowym w rozumieniu art. 7 pkt 5 ustawy. Wymienione w art. 7 okresy nieskładkowe są okresami niewykonywania pracy i niepodlegania ubezpieczeniu społecznemu z powodu przeszkód uniemożliwiających jakąkolwiek działalność, na przykład represji politycznych (pkt 4), nauki w szkole wyższej (pkt 9), doksztalcania zawodowego lekarzy (pkt 10). Taką przeszkodą jest również sprawowanie opieki nad dzieckiem lub innym członkiem rodziny. Jednak w tym ostatnim przypadku ustawodawca uznał, że zarówno przy ustalaniu prawa do świadczeń jak i ich wysokości nie są uwzględniane okresy niewykonywania pracy, w których wypłacane były świadczenia z ubezpieczenia społecznego - emerytura lub renta - także w przypadku, gdy emeryt lub rencista opiekował się dzieckiem lub innym członkiem rodziny wymagającym opieki.

Jeśli zaś chodzi o sam okres pobierania renty, to dopiero ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw wprowadzono przepis art. 10a, który w ust. 1 stanowi, że przy ustalaniu prawa do emerytury osoby, która osiągnęła wiek emerytalny co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn i utraciła prawo do renty z powodu odzyskania zdolności do pracy, uwzględnia się również okresy pobierania tej renty, jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe ustalone na zasadach określonych w art. 5 - 7 i 10 są krótsze od okresu wymaganego do przyznania emerytury, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu. Okres pobierania renty nie jest uważany ani za okres składkowy, ani za okres nieskładkowy i aktualnie uwzględnia się go jedynie dla uzupełnienia okresów brakujących do przyznania prawa do emerytury przy spełnieniu określonych w tym przepisie warunków, w szczególności osiągnięcia wieku emerytalnego. Przed wejściem w życie tego przepisu, okresy pobierania renty nie były uwzględniane przy ustalaniu prawa do emerytury, a regulacja w nim zawarta nie obejmuje ubezpieczonej, która nie osiągnęła wieku emerytalnego.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.